

Ἐκ τῆς ἐσχάτης ἐκδόσεως ἐν Παρισίοις συλλογῆς (Lettres inédites de Coray, etc.) μετεφράσθη ἡ ἐπομένη πατριωτικώτατη τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν πιστὸν φίλον του (Gardon de la Rochette ἐπιστολή. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δὲν φέρει ἡμερομηνίαν, ἀλλ' ἐγράφη κατὰ τὸ ἔτος 1793. Ἡ Ἔστια ἀπέχει ἐκ συστήματος ἀπὸ βιβλιοκρισίας ἐν τούτοις δὲν δυσεύρεται ἢ νὰ συστήσωμεν θερμῶς εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς τὸ βιβλίον τοῦτο, διὰ τοῦ ὁποίου παρέχονται πηγαί νεαί καὶ πολυτίμοι εἰς τὸν μέλλοντα βιογράφον τοῦ Κοραῆ.

Σ. τ. Δ.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ ἀγαθοῦ Παναγιώτου κατὰ τῶν Εὐρωπαίων μὲ ἠύφρανεν, ἀγαπητὲ φίλε, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον τοιοῦτον ὑπῆρξε πάντοτε καὶ τὸ ἰδικόν μου αἴσθημα. Δράττομαι δὲ τῆς εὐκαιρίας τὴν ὁποίαν αὕτη μοὶ παρέχει, διὰ νὰ σοὶ δώσω τὴν ἐξήγησιν τῆς συνομιλίας τὴν ὁποίαν πρὸ τινων ἐβδομαῶδων εἶχομεν περιπατοῦντες εἰς τὸ boulevard, καὶ ἥτις ὅχι εἶναι ἴσως εἰσέτι ἀνιγμὰ διὰ σέ. Ἐνθυμῆσαι θεοβαίως τὴν ἐρώτησίν μου ὡς πρὸς τὰ διαμονητήρια (cartes de sûreté), ἅτινα κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διενέμοντο, τὰ μὲν λευκὰ τὰ δὲ ἐτέρου χρώματος, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ὁποίαν ἐξέφρασα τοῦ νὰ λάβω ἐκ τῶν ἐχόντων τὸ διὰ τοὺς ξένους ὠρισμένον χρώμα. Ὡς λόγον δὲ τούτου σοὶ ἔφερα τὸν φόβον μὴ ἐκληφθῶ ὡς μετανάστης, ἐὰν ἀναγκασθῆς νὰ ἀπέλθω ἐπ' ὀλίγον ἐκ τῆς Γαλλίας, ἐπιθυμήσω νὰ ἐπανέλθω κατόπιν ἐντὸς αὐτῆς. Ταῦτα πάντα σ' ἐξέπληξεν καθὼς παρετήρησα τότε. Ὀλίγας ἡμέρας μετέπειτα, παρουσιασθεὶς εἰς τὸ ἐπι τούτῳ γραφεῖον ἐξήτησα νὰ μοὶ δοθῇ τὸ διαμονητήριον ξένου, ἐκθέσας εἰς τὸν ὑπάλληλον ὅσα εἶχον εἶπει καὶ πρὸς σέ, προσθέσας δ' ἐπὶ τούτοις, ὅτι καίτοι πρὸ ἐτῶν ἐγκαταστημένος ἐν Γαλλίᾳ δὲν εἶχον ὅμως παραιτηθῆ τοῦ σχεδίου τῆς εἰς τὴν πατρίδα μου ἐπανόδου. Μοὶ ἀπεκριθὲ ὅτι ὅλα ταῦτα δὲν σημαίνουν καὶ ὅτι θὰ μοὶ δώσῃ λευκὸν διαμονητήριον. Φοβούμενος μὲ ἐκληφθῶ ὡς ὑποπτος δὲν ἐτόλμησα νὰ ἐπιμείνω καὶ ἐδέχθην ἄκων τὸν δοθέντα μοὶ χάρτην.

Ἐλεγα καὶ εἰς τοὺς δύο ὑμᾶς τὴν ἀλήθειαν ὡς πρὸς τοὺς κινουντάς με λόγους· ἀλλὰ δὲν ἔλεγα αὐτὴν ὀλόκληρον, ὡς προτίθεμαι νὰ σοὶ τὴν εἶπω τῶρα, χάρις εἰς τοῦ Παναγιώτου τὴν ἀγανάκτησιν. Ἡ ἐξομολόγησίς μου ὄχι μόνον θὰ μὲ δικαιώσῃ ἐνώπιόν σου, ἀλλὰ θὰ σὲ ἀποκαταστήσῃ ἐπιεικῆ δι' ὅσας παρεκτροπὰς μοὶ ἴδης ἐρεξῆς. Διότι σὲ θεοβαίῳ ὅτι πᾶσαι προέρχονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτταν ἀπὸ τὴν ὀργὴν ἥτις κατὰσπαράσσει καὶ τὸν ἀγαθὸν Παναγιώτην, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ τὸ διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν πάθος μου, πάθος τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τῶν θυσιῶν αὐτῶν εἰς τὰς ὁποίας χάριν του ὑπεβλήθην, συχνάκις μεταβάλλεται εἰς μανίαν.

Ὅτε κερήτησα τὴν δυστυχῆ μου πατρίδα,

ἤλπιζα νὰ εὖρω ἐν Εὐρώπῃ παρηγορίαν τινὰ διὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ θλίψιν μου. Διέμεινα ἀρκετὸν χρόνον ἐν Ὀλλανδίᾳ, διήλθον ἐν μέρει τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, πρὸ δώδεκα δὲ ἐτῶν μὲν ἐν Γαλλίᾳ. Αἱ ἐλπίδες μου, ἀλλοίμονον, ἐψεύσθησαν πανταχοῦ. Πανταχοῦ εὖρον παγετώδη ἀδιαφορίαν πρὸς τὸ πάσχον ἔθνος μου, ἐνθέρμους δὲ πανταχοῦ τῶν τυράννων τοῦ ἀπολογητάς, ἐκτὸς ὀλιγίστων λογίων, οἵτινες εὐγνωμονοῦντες διὰ τὰ εἰς τὴν Εὐρώπῃν διαχυθέντα φῶτα ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐβλεπον μετὰ τινος οἴκτου τὰ δεινοπαθήματα τῶν δυστυχῶν τῶν ἀπογόνων. Ἠνόησα ἔκτοτε ὅτι ἀντὶ νὰ κερδίσω τι παραιτήσας τὴν πατρίδα μου, ἠνέφριξα ἀπ' ἐναντίας περισσότερον τὴν πληγὴν μου καὶ ἐπηύξησα τὸν πόνον μου. Ἐκεῖ, ἔλεγον καθ' ἑαυτὸν, εἶχον τουλάχιστον πῶς νὰ δισκεδάξω κάποτε τὴν θλίψιν μου. Ἐν μέσῳ εὐρισκόμενος τῆς οἰκογενείας μου, τῶν φίλων μου, ἐν μέσῳ ἐνὶ λόγῳ ἀνθρώπων στεναζόντων ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὡς ἐμὲ ζυγόν, ἠδυνάμην νὰ παρηγοῶμαι ἀνοίγων εἰς αὐτοὺς τὴν καρδίαν μου, ἢ ἀκούων αὐτοὺς ἐμπιστευομένους τοὺς πόνους τῶν εἰς τὴν ἰδικὴν μου ἠδυνάμην ἐν μέσῳ αὐτῶν νὰ καταρῶμαι ἀφόβως τοὺς τυράννους μου, ἢ ἐπὶ τέλους καὶ νὰ τοὺς λησιμονῶ κάποτε κούπτόμενος ἀπ' αὐτῶν. Ἐκεῖ, ὀλίγα μόνον ἔηματα μακρονόμενος τῆς πόλεως, ἠδυνάμην ἐπὶ στιγμὴν διὰ τῆς φαντασίας καὶ διὰ τῶν ἀναμνήσεων νὰ φέρω εἰς μέθην τὴν ψυχὴν μου. Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀπήγγειλα τοῦ Ὀμήρου τοὺς στίχους :

Αἰολίδα Σμύρνην ἀλιγείτονα ποτινιάνακτα.

Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν ῥυακίου τινος ἔλεγα ἐν ἐμυτῷ: Ἐνταῦθα ἴσως συνέθεσεν ὁ ποιητὴς τὰ ὠραιότερα τῆς Ἰλιάδος μέρη. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου ὑπὸ λειμώνων περικυκλουμένου ἐφανταζόμην ὅτι ἔχω παρ' ἐμοὶ τὸν Βίωνα γράφοντα τοῦ Ἀδωνίδος τὸν ἐπιτάφιον, καὶ ἔνδακρος ἐψάλα μετ' ἐκείνου τοὺς συγκινητικὸς στίχους του:

ὃ δ' Ἄφροδιτα,

λυσαμένα πλοκαμίδας, ἀνὰ θρυμοὺς ἀλάληται
πενταλέξ, νηπλευτος, ἀνάδαλος. . . κτλ. κτλ.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ διαμένων εἰς τὴν πατρίδα μου, δυσυχῆς μὲν, ἀλλὰ πλήρης θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς προγόνους μου καὶ ὑπολήψεως πρὸς ἐμὲ αὐτὸν, καθ' ὃ δυνήθηνα νὰ ἐκτιμῆσω καὶ νὰ ἐπιποθήσω ἐκεῖνους, εὕρισκα παρηγορίαν τινὰ. Ἀλλὰ τί εἶδον ἐν Εὐρώπῃ ἀπ' ὅτου διαμῆν ἐν αὐτῇ; Εἶδον ἀνθρώπους εἴτε ἀδιαφοροῦντας πρὸς τὴν δυστυχίαν μου, ἢ καὶ ἔχοντας τὴν σκληρότητα νὰ μοὶ καθάπτωνται διὰ τὰς συμφορὰς μου αὐτάς· εἶδον συγγραφεῖς συκοφάντας, οἵτινες περιβαλλόμενοι τὸν πομπώδη τοῦ φιλοσόφου τίτλον, ἐπικαλοῦντες δὲ μελέτας φιλοσοφικὰς τὰ συγγράμματα αὐτῶν, χύνουσιν ἐκ τοῦ γραφείου αὐτῶν πᾶσαν αὐτῶν τὴν χολὴν κατ' ἔθνος τὸ

ὅποιον μόνον ἐκ φήμης ἐγνώρισαν· ἢ καὶ ἄλλους, οἵτινες θρηνοῦντες ἐπὶ τοῖς δυστυχήμασι τῶν τυράννων μου τρέμουσι μὴ ἐπέλθῃ τὸ τέρμα τυραννίας, ἧτις φέρει σκάνδαλον καὶ ἀτιμίαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἅπασαν. Εἶδον τὴν Βρετανικὴν βουλὴν, ἀλαζονευομένην ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ δῆθεν αὐτῆς, καὶ κατὰ παράδοξον ἀντίφασιν ἐξαπτομένην μὲν ἀφ' ἐνὸς ὑπὲρ τῶν Αἰθιοπῶν, ἐτοιμάζουσαν δ' ἀφ' ἐτέρου τὸν στόλον αὐτῆς ὅπως ἐμποδίσῃ τοὺς Ῥώσους νὰ καταστρέψωσι τὸν βλάκα τοῦ Βυζαντίου τύραννον. Εἶδον Γάλλους ἐπιλήσμονας τῆς ἀρτιγεννήτου αὐτῶν ἐλευθερίας καὶ εἰσέτι ὑπὲρ τῶν Τούρκων συνηγοροῦντας· τὸν δὲ ἀργυρόνητον Peyssonel ἀγωνιζόμενον διὰ τοῦ ἐγκληματικοῦ καλάμου τοῦ νὰ οὐδετερώσῃ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποῖαν ἠδύνατο νὰ ἐξασκήτωσιν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης τὰ κατὰ Τούρκων συγγράμματα τοῦ Voltaire καὶ τοῦ Volney. Εἶδον ἐπὶ τέλους τὴν Εὐρώπην ἅπασαν ἀταράχως θεωροῦσαν τὸν αἰσχρὸν τῆς Πολωνίας διαμελισμὸν, ἀλλ' ἐξεγειρομένην ἅμα ὁ ἐλάχιστος παρουσιασθῆ κίνδυνος ὑπὲρ τοῦ προσφιλοῦς αὐτῆς συμμαχοῦ, τοῦ Τούρκου. Ἀφοῦ ταῦτα εἶδον, φίλε ἀγαπητὲ, δὲν θὰ ἀπορεῖς εἰς τὸ ἐξῆς διατὶ προκρίνω νὰ διατηρήσω τοῦ ξένου τὴν ιδιότητα καὶ νὰ φέρω τὸ στίγμα τοῦτο, ὃ ἐστὶ ἀνδρὸς ἀπάτριδος, μᾶλλον, ἢ νὰ παραδεχθῶ ὡς πατρίδα οἰανδῆποτε τῆς Εὐρώπης χώραν. Ἡ ἀγανάκτησις μου δὲν θὰ καταπνίξῃ οὐδέποτε ἐν τῇ ψυχῇ μου τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὰς χώρας αἵτινες μ' ἐφιλοξένησαν. Ἀλλὰ θὰ θεωρήσω ἐμαυτὸν προδότην πρὸς τὴν ἀληθῆ μου πατρίδα ἐάνποτε συγκαταθεθῶ ν' ἀποκαλεσθῶ πολίτης κράτους φίλου τῶν τυραννούντων αὐτὴν, ὅσω ἐλεύθερον καὶ ἂν ὑποθεθῇ τὸ κράτος ἐκεῖνο. Ὅχι, φίλε μου, πατρίς δι' ἐμὲ δὲν ὑπάρχει πλέον. Εἶμαι τοῦ κόσμου πολίτης, οὐδὲ ἀναγνωρίζω ἄλλους συμπολίτας ἢ φίλους ἢ ἀδελφοὺς, (παρεκτός ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἡ φύσις μοι ἔδωκεν), εἰμὴ μόνους τοὺς ὀλίγους φιλανθρώπους καὶ φιλοδικαίους ἄνδρας, τοὺς καθ' ἅπαντα τὰ ἔθνη δισπαρμένους. Ἡ μόνη πατρίς τὴν ὁποῖαν ἤθελον ποτὲ δυνῆθαι νὰ παραδεχθῶ ἤθελεν εἶσθαι ἡ Μελιττὴ ἢ ἡ Ῥωσσία, ἐάν ἦσαν ἐλεύθεροι οἱ Μελιταῖοι ἢ οἱ Ῥῶσοι. Παρ' αὐτοῖς μόνον ἠδυνάμην νὰ ἔχω παραμυθίαν τινὰ, βλέπων αἰχμαλωτιζομένους ἐκεῖ τοὺς κρατοῦντας ὑπὸ σιδηροῦν ζυγὸν τοὺς συμπατριώτας μου. Ἀλλ' οὔτε τοὺς Μελιταίους ἀγαπῶ οὔτε τοὺς Ῥώσους. Ἐάν ἐπιθυμῶ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Ῥώσων, τὴν ἐπιθυμῶ, φίλε μου, διότι συναισθάνομαι ὅτι εἰς τὴν παροῦσαν αὐτῶν κατάστασιν οἱ Ἕλληνες βαρμηδὸν μόνον δύνανται ν' ἀνακτῆσωσι τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀνάγκη ν' ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τοῦ δεσπότη αὐτῶν τὸν ζυγὸν δι' ἐτέρου δεσπότη· ἀδιάφορον ποῖος εἶναι αὐτός, ἀρκεῖ

μόνον νὰ εἶναι ἦττον θηριώδης καὶ πλέον πεφωτισμένος, ὥστε νὰ τοῖς προμηθεύσῃ τὰ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ὑπάρχοντα μέσα πρὸς φωτισμὸν. Ὁ Χρόνος θὰ φέρῃ τὰ λοιπά. Ἐὰν τοῦτο ἐγένετο θὰ ἐλογιζόμεθον εὐτυχῆς καθὼ ἐπιζήσας εἰς τοῦτο τὸ monstrum horrendum ingens, τὸ ἐξαχρειώσαν τὸ ὄρακιον τῶν Ἑλλήνων ὄνομα. Μετ' ἀγαλλιάσεως δὲ θὰ ἔβλεπα, ἔστω καὶ μακρόθεν, ἡγεμόνα, ὅστις εὐνοῶν ἐν τῇ πατρίδι μου τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ἤθελε συντελέσει, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος μεγαλεῖον.

Εἶπε λοιπὸν εἰς τὸν ἀγαθὸν Παναγιώτην ὅτι μὲ νύχαρίστησεν ἡ δικαία ἀγανάκτησις του κατὰ τῶν li falsamente erediti popoli colti. Εἶπέ τῷ ὅτι ἡ τοιαύτη ἀγανάκτησις καὶ ἡ λύπη ὅτι παρήτησα τὴν πατρίδα ἐξήντησαν τὰς δυνάμεις μου καὶ θὰ μοὶ ἀφαιρέσωσιν ὅσον οὖπω καὶ τὴν θέλησιν αὐτὴν τοῦ νὰ διαπραξῶ τι ὠφέλιμον.

Τὴν δ' αὐτοῦ προλιπόντα πόλιν καὶ πῖνας ἀγροῦ πτωχεύει, πάντων ἔστ' ἀνηρότατον.

Ἐχθιστος γὰρ τοῖσι μετέσσεται, οὐς κεν ἴκηται, χρηρμωσύνῃ τ' εἶκων καὶ στυγερῇ πένι, αἰσχύνει τε γένος, κατὰ δ' ἀγλαῶν εἶδος ἐλέγχει, πάντα δ' ἀτιμία καὶ κακότης ἔπειται.

Εἴθ' οὕτως ἀνδρός τοι ἀλωμένου οὐδεμ' ὦρη γίγνεται, οὐτ' αἰδῶς εἰσοπίσω τελέθει.

Ἰδοῦ, καλέ μου φίλε, ἡ σπαραξικάρδιος ἀλλ' ἐκφραστικωτάτη εἰκὼν τῆς φοικτῆς θέσεως ἐν ἣ εὐρίσκονται ὁ Παναγιώτης, ὁ Κοραῆς καὶ πάντες οἱ ὁπωςδήποτε πεφωτισμένοι Ἕλληνες, οἱ περιπλανώμενοι ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐξευτελιζόμενοι διὰ τῆς ἐν αὐτῇ διαμονῆς των. Ἀλλ' ἀνάγκη νὰ παύσω, διότι αἰσθάνομαι ἤδη σπασμούς καθ' ὅλα τὰ νεῦρά μου.

Δ. Β.

ΔΥΟ ΠΡΟΠΟΣΕΙΣ

[Ἀπηγγέλλθησαν ἐν τῷ βολέντι τῇ 21 Μαΐου 1877 πρὸς τὴν ἐπιφανοῦς φιλέλληνος Ἐδουάρδου Φρημαν συμποσίῳ ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου.]

Ὁ πρυτανεῶν ἀντιπρύτανις κ. Ε. Κόκκινος προπίνων ὑπὲρ τοῦ κ. Φρημαν ἀπέτεινε τὴν ἐπομένην προσλαλίαν:

«Φίλοι συνάδελφοι,

Τὸ τρίτον ἤδη ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ πανεπιστημίου λαμβάνει τὴν εὐχαρίστησιν ὁ σύλλογος τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ νὰ προσφέρῃ λιτὴν, ἀλλ' ἐγκάρδιον ξένιον εἰς διαπρεπῆ τῆς πολιτείας τῶν γραμμάτων πολίτην.

Πρὸ τῆσάρων περιπὸν δεκαετηρίδων ἐδεξιώσατο τὸν αἰδίδιμον ἄνδρα, οὕτως τὴν κόνιν καλύπτει ὁ παρακείμενος ἱερὸς τοῦ Κολωνοῦ λόφος.

Τὸν Ὀδοφρεῖδον Μύλλερν διεδέξατο ὁ ἐξοχος φιλόλογος καὶ φιλέλλην, ὁ ἀειμνηστος Εἰρηναῖος Θεΐριος. Τρίτος ἔρχεται σήμερον ἐν τῇ περιτροπῇ τῶν καιρῶν ὁ σφδρὸς ἡμῶν ξένος καὶ περιφανὴς τῆς κραταιᾶς καὶ ἐλευθέρως Ἀγγλίας